

sebe narodno vzgoje, preden gre do narodnost učiti druge. Samo ena narodna misel je: krščanska ljudska misel! Liberalci narodno ne morejo misliti, ne delati, ker so sovražniki kmečkemu ljudstvu in njegovim nazorov. Liberalizem zna narod samo izdajati in cirilmetodarija je zgolj agitacijsko sredstvo za liberalizem. Na Slovenskem je narodno delo mogoče le na katoliškonarodnem temelju in na temelju demokratizma. Narodno delo se je začelo šele, ko so prišli na vrh močje vere in ljudstva; narodno delajo zastopniki Vseslovenske Ljudske Stranke, ki so prvi začeli za narodno enakopravnost Jugoslovanov, dočim so se naši liberalci vezali z nemškimi plemenitaši in vlado. Ko bodo povsod neomejeno zavlada načela, ki jih S. L. S. zastopa, bo tudi naše narodno vprašanje popolnoma rešeno in najbolj dela za narod, kdor dela, da se uveljavi povsod katolištvo in demokracija.

Cirilmetodarija pa je čisto navaden pesek v oči. V njej naj se zbirajo dekadentni puhloglavi liberalni trški napolizobraženci in liberalno uradništvo, slovensko ljudstvo pa se je bo ogibalo, kakor se ogiba liberalizma povsod drugod. Vse naše organizacije, nabožne in posvetne, zlasti pa našo cvetočo fantovsko in deklariško je treba zdaj mobilizirati zoper poizkuse cirilmetodarstva! Kakor smo pomedli z ostalimi liberalnimi organizacijami, tako bomo tudi s to. Naše ljudstvo bo darovalo za narodne namene v naš obrambni sklad in bo vstopilo v našo obrambno organizacijo, ki v kratkem začne delovati in za katero so vse predpriprave gotove.

Kdor za cirilmetodarijo le en vinar da, podpira liberalizem in ne more biti več pristaš katoliških in ljudskih načel, marveč se pokaže za nasprotnika vernega Slovenstva.

Ločitev povsod, boj povsod, povsod odločnost in neprizanesljivost zoper liberalne ostanke! Veselo bojno razpoloženje zopet veje po naših poljanah, orožje se zopet ostro brus, duhovi se zopet živo krešejo! Tako mora vedno biti in ostati, da se ne polenimo. S cirilmetodarijo pa na prag, ker za cirilmetodarijo v slovenskem ljudstvu ni več prostora!

Vzdržujemo se nadaljnega komentarja, ker itak pojmi vsak učitelj pomen teh besedi in ve, kaj mu je sedaj storiti in kaj je sedaj naša moralna dolžnost. Vemo, da vam gmotno stanje ne dovoljuje priskočiti tudi gmotno v izdatni meri na pomoč, toda tudi malenkosti so tu pomembne — tem izdatnej naj pa zaleže naša beseda, s katero pokažimo, da se našim brezdomovincem ne bo posrečil ta načrt! Dixi.

Literarna zgodovina narodnega gospodarstva.

Izbrani eseji.

Spisal F. L. Tuma.

Kaj je narodno gospodarska veda.

(Konec.)

Starešina sedaj živečih angleških teoretikov, Alfred Marshall, profesor na slavnoznanem vseučilišču Cambridge, izvaja v uvodu svojih Principles of Economics: Political Economy ali Economics se peča s študijem človeka v svojem vsakdanjem gospodarskem opravilu. Raziskuje zlasti tiste individualne in socialne pojave, ki stoje v posebni zvezi z vprašanjem,

kako si priborimo in kako rabimo sredstva, ki so potrebna v blaginjo. Tako je z ene strani študij o bogastvu in z druge, važnejše strani, veja v splošnem študiju človeštva.

Glavar današnje francoske ortodoksne šole, nasprotnik vsakega podržavljenja in zato hud protivnik tako državnega, občinskega kakor radikalnega socializma, profesor pariške univerze Paul Leroy-Beaulieu, odgovarja na vprašanje o narodnem gospodarstvu, da je znanost, ki konstatira glavne zakone, odločujoče za človeka, da producira in uživa dovolj različnega dobrega (pour la production et la jouissance des différents biens) česar mu narava ne nudi zastonj in prostovoljno.

Duševni vodja nasprotne francoske šole, ki se naslanja na gotove nemške in avstrijske smeri, pariški profesor Charles Gide pravi, da proučuje politična ekonomija kot taka spontano razmerje, ki se pojavlja med človekom, živim v masi, kakor razmerja, ki se pojavijo v kakršnikoli organizirani skupini; po citatu teoretika francoske revolucije Montesquien jih imenuje „potrebna razmerja, ki izvirajo iz narave stvari samih“. Ona noče ničesar presojati, niti z moralnega niti s praktičnega vidika, ampak samo objektivno razlagati. Tako se kaže še najbolj kot „science naturell, exacte“.

Italijanski teoretik Vilfredo Pareto, sedaj profesor na francoskem vseučilišču v Lausanne, imenuje to znanost še odločneje v zadnjem smislu: une science naturelle, comme (kakor) la psychologie, la physiologie, la chimie etc.

Profesor na katoliškem vseučilišču v d'Angers, jezuit Antoine, imenuje politično ekonomijo znanost, ki išče zakone o uravnanju človeškega delovanja tako v razmerju do materialnega kakor socialnega interesa.

Tako smo zadeli na drugi ekstrem, popolnoma nasproten načelu gospodarskega liberalizma klasične angleške šole, karakteriziran po besedi socialen; Antoine imenuje svojo učno knjigo Cours d'Économie Sociale, imenovani Charles Gide je spisal poleg svoje glavne knjige še posebno Économie Sociale, ki ji je pridelal še drugi naslov Les Institutions du Progrès Social au début (početku) XXe siècle. Skoro petsto strani broječa knjiga je izšla predlanskim v tretji izdaji.

Ta struja sicer nikakor ni nova. Že koncu sedemdesetih let minulega stoletja so predlagali posamezni nemški profesorji, naj se rajši sprejme ime socialna ekonomika kakor politična ekonomija. Vendar se ni mogla na Nemškem posebno udomačiti, ali kakor vse kaže, ima pristaše tudi v mlajši profesorski generaciji. Profesor Sieveking, severni Nemeec, se je podpisal na razpravi Die Kernpunkte der Reichsfinanzreform, ki je izšla letošnje poletje v Berlinu, kot ordinarij der Sozialökonomie an der Universität Zürich.

Splošno pa moremo reči, da pomenja struja nemških profesorjev, poznana pod imenom historično-etična šola, nekako srednjo pot med tema obema ekstremoma. Vsekakor gre oficialni pruski učenjak Gustav Schmoller še nekoliko naprej in imenuje narodno gospodarstvo „staatswissenschaftlichen Kollektivbegriff“ tako kakor državo, narod, družbo, cerkev in podobne socialne organizme, zakaj narodno gospodarstvo je das als Ganzes gedachte und wirkende, von dem einheitlichen Volksgeist und von einheitlichen materiellen Ursachen,

beherrschte System der wirtschaftlich-gesellschaftlichen Vorgängen und Veranstaltungen des Volkes.

Profesor Conrad v Halle ob Sali imenuje narodno gospodarstvo die gesamte, planmäßige Tätigkeit eines Volkes zur Befriedigung seiner Bedürfnisse in vedom, ki se peča sistematično z vzroki in učinki prikazni gospodarskega življenja kakega naroda, ki jih izkuša razodeti po svoji notranji organski zvezi — to vedo imenuje narodno gospodarsko znanost ali nacionalno ekonomijo.

Dunajski profesor Evgen Philippovich, pač tudi v tujini najbolj znan avstrijski učenjak te stroke, imenuje narodno gospodarstvo zeitliche (geschichtliche), räumliche (durch Volks- und Staatsgrenzen abgesteckte) und geistige (durch gleichartige Bildung, Sitte und Recht bestimmte) Vereinigung der im Verkehr miteinander verknüpften Wirtschaftseinheiten.

Pri tem vidimo vseskozi, da se razlikuje narodno gospodarstvo, politična ekonomija od privatne ekonomije. Prva opazuje gospodarstvo naroda kakor se kaže kot enoten pojav; druga kaže samo obrat in tehniko različnih obrtnih strok, kakor trgovine, poljedelstva, gozdarstva, obrti itd. To razliko je preciziral popolnoma točno že Benedikt Weber v letu 1813. Isti je razdelil tudi politično ekonomijo na dva osnovna dela, teoretična in praktična.

Teoretični del politične ekonomije se bavi z osnovnimi načeli in pojavi gospodarskega življenja, kakor o produkciji in konsumu, o njih organizacijah in različnih principih poslednjih, o človeštvu kot gospodarskem faktorju, o njegovi pomnožitvi in padanju, o zemlji itd.

Praktični del, tudi narodnogospodarska politika nazvan, razmotriva v glavnem razmerje države in zakonodaje napram narodno gospodarskemu življenju. Ali ne v jurističnem zmislu, ampak v teoretično-političnem, t. j. raziskuje njih učinke in presoja njih smotrenost. Trgovska, obrtna politika spada le sem; organizacija borze, denarja itd.

O mnogih vprašanjih si znanstveniki do danes še niso edini, ali naj privzamejo v teoretični ali praktični del. Časih je tudi nemogoče, odločiti se v to ali ono stran in potem je odvisno največ od samovolje avtorja, kako si razdeli svojo snov. Nekateri pa tudi razlike več ne delajo. Med poslednje spada zlasti Schmoller v Berlinu.

Da izpolnimo, to kar obljublamo v pričetku razprave, se nam je dotakniti še vprašanja metode, zaradi katere se je dvignilo na tem znanstvenem polju že toliko prahu.

Logika, ki se tako ponosno imenuje znanost vseh znanosti, nas uči dveh metod opazovanja: induktivne in deduktivne. Induktivna ali narodna metoda prihaja do svojih konkluzij po opazovanju, iz observacije generalizira; deduktivna ali izvodna, mnogo bolj abstraktna od prve in starejša od nje, prihaja iz generalizacije do observacije.

Dasi je le redkokdaj mogoče obe metodi strogo ločiti, marveč prehajata druga v drugo že zato, ker involvira vsaka indukcija velik del dedukcije, je vendar pri nekaterih znanostih ena metoda tako pretežna, da je druga potisnjena daleč nazaj.

Ako si predočimo bistvo obeh metod, nam je lahko spoznati, da bo govoriti o strogi dedukciji samo tam, kjer se da sklepati na resnico in rezultat iz nepobitno danih momentov,

ki jih takorekoč konstruiramo, popolnoma nezavisno od našega specialnega naziranja in naših nagnjenj. Semkaj spada aritmetika; geometrija; čisto matematično-konstruirajoči nauk gibanja itd. Ta metoda je obenem aksaktna v pravem pomenu besede.

V takem razmerju med rezultatom in danimi momenti pri narodnogospodarski vedi ne more biti govora; iz enostavnega razloga, ker je mogoče največkrat dati tem posameznim elementom, iz katerih sestavljamo svoj nauk, razrazličnejši pomen in namen; po eni strani zavise od naše volje, naše vzgoje ali tudi direktnih namenov, po drugi strani se izpreminja njih lice tekom časa, pod drugimi šegami in moralnimi spoznanji učinkujejo drugače.

O različnih izvajanjih, ki smo se jih mogli tu samo dotakniti, o vseh strujah in sličnih posameznih posameznostih, ki zahtevajo večje jasnosti in utemeljevanja — na vsako teh nam bo odgovoriti na svojem mestu.

V Londonu, dne 27. novembra 1909.

O možitvi tržaških učiteljc.

V četrtek, 3. februarja, so se sestale skoro vse slovenske tržaške učiteljice v društveni sobi, da se pogovore o najnovejšem vprašanju, ki ga je izprožil neki poslanec v mestnem svetu, namreč o možitvi občinskih učiteljc.

Za predsednico je bila izvoljena tovarišica Pakiževa iz Trebb, ki je dala besedo tov. Sabadinovi. Le-ta se je potegovala za stanovsko svobodo in enakopravnost z moškimi glede poroke ter izrekla, naj bi se tudi učiteljice smele poročati, ne da bi odstopale od šolskega pouka. Preden se je prešlo do glasovanja, je tov. Gregoričeva iz Škednja prečitala svoj referat, ki se je glasil:

Ko je poslanec Senigaglia izrekel svoj predlog glede možitve učiteljc, smo bile brezdomno iznenadene vse učiteljice tržaške občine, toliko one, ki jih je predlog vzradostil kolikor one, ki jih je predlog ozlovoljil. Ali v enem smo si bile bržkone edine: v začudenju namreč, da se je dotaknil nekdo onega vprašanja, ki nas samih ni doslej vznemirjalo in da se je zavzel nekdo za nas ženske, ne da bi za to poprosile.

Z ozirom na možitve učiteljc je šolski odsek na magistratu odredil doslej le to, da je društvu ital. učiteljstva oddal v korenito preudarjanje nalog, da reši vprašanje, v koliko bi omožene učiteljice šoli koristile in v koliko bi utegnile šolo obtežiti. „Lega degli insegnanti“ ni še docela rešila kočljivega vprašanja, toda po sestankih, ki so jih imele doslej razne stranke učiteljc, doznavamo, da bo moral slavni magistrat tudi sam temeljito proučiti to zadevo, preden jo odobri.

Med ogromno večino italijanskih učiteljc sta se pokazali očitno dve krepki struji: za in proti poroki.

Ker služimo istemu gospodarju, je neobhodno potrebno, da pokažemo svojo barvo tudi me slovenske učiteljice. Ali ker nas je — v primeri z njimi — le peščica, bi bilo pametno in previdno, da se kolikor možno zedinimo za enoinisto željo, da se združimo med seboj v krožek večine za ono, kar se usojam pred-

Ne misli, dragi, da smo mi tostran groba bogveči kako daleč od vas. Ne, mi smo z vami, saj preteklost in bodočnost se družita v večni sedanosti.

Kaj ne, Švon, Ti si mislil, ko nisi dobil od mene nikakega znaka moje eksistence: „Tovariša Afrona Volišina je uničila smrt, on razpada v prah in pepel, bil je in ga ni.“ V enem pogledu si čisto prav mislil. Afron je nekaj bil kot pojav človeka in kot tak ni on več in ne bo taisti Afron nikdar več. „Jaz“ pa vendar sem še in še eksistujem, četudi ne več kot pojav bivšega Afrona, zakaj vedi, da pojav sledi pojavu iz pojava kot nov pojav.

Kako sem se rodil iz zemeljskega pojava v nov, v sedanji tostrani pojav, Ti hočem prav kratko naslikati.

Ko sem umiral in so zadnje moči zapuščale moje telo, si stal ob moji smrtni postelji. Torej si priča, da sem kot človek res umrl. Tvoj prijatelj Afron je bil kot človek le enkrat na zemlji in ne bo ga nikdar več. To dobro vidim sedaj in sem tudi prepričan, da se kot človek Afron ne bom več nikdar rodil.

Veruj mi, da mi ni žal, da sem ostavil hladno zemljo in da razpada moje truplo, truplo bivšega trpina-učitelja.

Moje rojstvo na tem Tebi nepoznanem svetu pa ni bilo tako lahko, kakor bi si kdo mislil. Dragi Švon, bodi uverjen, da ne bi rad še enkrat na zemlji umiral, da se rodim za ta svet, v katerem se sedaj nahajam. Veliko sem trpel, jako veliko, ker si nisem znal pomagati iz svojega zemeljskega položaja v novo situacijo. Ravno ta nevednost je največje zlo, ki ga človek občuti ob smrti.

Smrt sama na sebi ni nič hudega, ampak je celo nekaj sladkega, ako je človek prepričan, da se začne novo, udobnejše življenje, ko minejo zemeljski križi in težave.

Ko sem čutil, da ugaša luč mojega življenja, sem se tresel na vsem svojem zemeljskem životu. Prav dobro sem se zavedal zadnjega srčnega udarca. Rad bi bil pognal utripanje srca, toda nisem bil več zmožen. Vsi udje so mi bili odpovedali. Strašna tema je legla krog mene po zadnjem udarcu. Rad bi

bil odprl trepalnice, ki so lezle na moje oči, ali zaman. Slišal sem, ko si rekel: „Zaspal je mirno v Gospodu.“

Nehote sem se prestrašil Tvojih besed, zakaj večno se ločiti od svojih dragih, to je grozen udarec. Čutil sem, kako pojemajo moje moči. Tudi jok poleg mene je ponehoval, znak, da mineva Afron v solzni dolini.

Momentano se nisem zavedal ničesar več zemeljskega. Vsi zemeljski pojavi so izginili. Bil pa sem vedno še samozavesten. Želel sem, da bi preminula tudi moja samozavest, da izgine v absolutni nič moj „Jaz“. Toda luč samozavesti ni hotela ugasniti niti za trenutek. Moja samozavest je bila brez bolečin in brez volje. Zavesten sem si bil le kot točka, ki nima nikake dimenzije in vendar ni hotel ugasniti moj „Biti“. To je bil boj med biti in nebity. Tu sta si dali roke smrt in rojstvo; pojavu je sledil nov pojav.

Vse malopomalo se je pričela širiti moja samozavest. Pričela se je v meni zbujati volja po „Biti“. Ali krog mene je ležala neprodorna

črna tema, ki je zijala kot brezdomno večnega propada. Od nikoder nobenega žarka pomoči. Sam, tako sam sem bil kakor utaplajoči se mornar na brezkravnem, odprtem morju.

Neprodorna noč krog mene in grobna tišina v meni, to je bil moj „Jaz“ v budeči samazavesti.

Volja po „Biti“ me je dvigala polagoma iz črne noči, iz groznega prepada „nebiti“. Stopnjevala je kakor sem propadal kot človek, tako sem se zopet prebujal.

Kakor v temni, brezvezdni noči nastaja jutranji mrak, tako se je pričel dan mojega novega življenja. Gotovo porečeš, dragi Švon: „Siromak, veliko si prebil!“ Ne motiš se, dragi prijatelj, to so bili hudi boji med biti in nebity, a zdaj je vse pozabljeno.

Ura bije eno čez polnoč in petelin se vdruči oglaš, zato končam svoje prvo pismo. Pozdravlja Te

Tvoj nekdanji zemeljski tovariš

Afron.